

Factsheet 'Zeker van een inkomen'

Een uitwerking van de thema's van het verkiezingsdebat van 16 november 2023

In de uitzending van 16 november 2023 is de aandacht gericht op de verkiezingen van 22 november 2023. Wat hebben mensen nodig om mee te kunnen doen? Wat moet er veranderen om bestaanszekerheid meer te garanderen? Dit onderwerp is besproken aan de hand van vier pleidooien van burgers over het oplossen van schulden, een verandering van de Participatiewet, een minder ingewikkeld stelsel én werken moet lonen.

Bestaanszekerheid

De partijen hanteren géén uniforme definitie van bestaanszekerheid. In partijprogramma's wordt het zowel aan armoede en schulden gekoppeld, als aan brandstofprijzen, de bestaanszekerheid van de aarde, recht op euthanasie en een plan om als land zelfvoorzienend te zijn qua voedsel (bij een stilvallende wereldhandel) door een voorraad aan te houden voor noodsituaties.

Wat is bestaanszekerheid nou eigenlijk?

De definitie die ook de LCR onderschrijft, zou moeten zijn dat **bestaanszekerheid** bestaat uit voldoende inkomen om fatsoenlijk te kunnen leven en meedoen, gelijke kansen in het onderwijs, eerlijke kans op werk, passende woning en goede gezondheidszorg.

Grondwet

Bestaanszekerheid staat in artikel 20 van de Grondwet: 'De bestaanszekerheid der bevolking en spreiding van welvaart zijn voorwerp van zorg der overheid'. Dit artikel is in 1983 in plaats gekomen van de armenwet (1912). Artikel 20 is de basis onder sociale zekerheid, bijstand en progressieve inkomstenbelasting: de manieren waarop de overheid zorgt voor bestaanszekerheid en de spreiding van welvaart. Toen het artikel in de grondwet kwam, werkte de welvaartsstaat goed. Groei was het streven. Er is nooit duidelijk omschreven wat de bodem van die zorg van de overheid precies was.

Geschiedenis van financiële bestaanszekerheid naar bestaansonzekerheid

De verzorgingsstaat is de afgelopen decennia versoberd. De vervanging van de Armenwet voor de Algemene bijstandswet (AWB) moest een omslag zijn: niet langer genade maar een recht. En, zo zei Marga Klompé in 1963: *Er moet voldoende zijn voor een bloemetje op tafel*. Naast de AWB kwam er ook bijzondere bijstand: voor onvoorziene gevallen en maatwerk.

In 2002 kwam de Wet Werk en Bijstand (WWB) die vervolgens in 2012 ingrijpend werd gewijzigd met de komst van de Inkomensvoet. Uiteindelijk zei Minister Dijkhof in 2018 dat de bijstand genoeg moet zijn om te zorgen dat de pechvogel niet crepeert maar wel de prikkel houdt om aan het werk te gaan.

De bijstand is steeds strenger geworden en uiteindelijk is deze bevroren. De nadruk is komen te liggen op participatie: iedereen moet vooral zelf zorgen voor bestaanszekerheid. Nu worden weer gesprekken gevoerd hoe het vangnet hersteld kan worden.

Wat is eigenlijk genoeg om van te leven?

Er zijn verschillende definities van wat genoeg is om van te leven. SCP heeft de norm '*niet veel maar wel toereikend*' en dit is de armoedegrens waar ook het huidige kabinet vanuit gaat.

Het gaat er hierom hoeveel inkomen je nodig hebt om *iets minder dan proportioneel mee te kunnen doen in de samenleving*. Noodzakelijke uitgaven zoals woonlasten en zorgkosten vallen hieronder maar ook een budget om te participeren zoals lidmaatschap van een sportclub, aanschaf van een tv en een internetverbinding. Deze norm wordt elk jaar bijgesteld aan de hand van welvaartsgroei en inflatie.

De LCR ziet dat mensen steeds meer 'hybride' inkomens hebben uit werk, uitkering en toeslagen. Dit is voor veel burgers ingewikkeld en ook risicovol. Met het onderzoek 'als verrekening een beperking is' is dit ook overtuigend aangetoond in onderzoek. [Burgers hebben een tijdige en toereikend sociaal minimum nodig.](#)

Schulden

Het huidige kabinet heeft met het ervaringsnetwerk 'Aanpak geldzorgen, armoede en schulden', waaraan ook de LCR deelneemt, ingezet op het oplossen en verlichten van schulden. De duur van de Wettelijke schuldsanering is gehalveerd, er is een pauzeknop gekomen en gerechtsdeurwaarders krijgen mogelijk een grotere rol om overzicht te scheppen in het oplossen van schulden waarbij de overheid de grootste schuldeiser.

Ondanks die wetgeving lukt het niet goed om mensen te bereiken. Van de ruim 600.000 mensen die problematische schulden hebben, wordt 3% maar echt geholpen. Dus het is belangrijk wat partijen over dit hardnekkige probleem zeggen.

Schuldenproblematiek	
NSC	<ul style="list-style-type: none"> - Wettelijke normen maximale rente worden sterk aangescherpt. - Overheidsorganisaties moeten zorgen dat mensen op één plek hun schuld kunnen afbetalen.
VVD	<ul style="list-style-type: none"> - De maximale boetes bij missen betaling worden verlaagd. - Zorg voor betere nazorg na schuldentraject.
GL-PvdA	<ul style="list-style-type: none"> - Een maximum aan incassokosten en rente op krediet. - Deurwaarders moeten in overheidsdienst. - Eén Rijksincassodienst voor innen overheidsincasso's en portaal voor innen alle boetes, schulden, heffingen en dagvaardingen. - Schuldhulpverlening zonder winst oogmerk. - Automatisch recht op schuldhulpverlening als iemand onder het sociaal minimum dreigt te raken. - Gemeenten krijgen meer ruimte om betalingsregelingen af te dwingen: zodra twee derde van de schuldeisers akkoord is, wordt de schuldenregeling bindend. - De mogelijkheid onderzoeken tot een generaal pardon. - Huisuitzettingen, corporaties én particulieren, alleen nog mogelijk bij criminele activiteiten. - Afsluiten gas, water en licht wordt verboden.
PVV	
BBB	<ul style="list-style-type: none"> - Doorverkopen openstaande vorderingen wordt verboden. - Oprichten microkredietstelling, die zich richt op sociale schuldhulpverlening.
D66	<ul style="list-style-type: none"> - Opkopen schulden door externe partijen wordt verboden en er komt een verjaringstermijn van schulden. - Pauzeknop voor aflossen, van 2 maanden per jaar, wordt een wettelijk recht.
PvdD	<ul style="list-style-type: none"> - Schuldentrajecten moeten worden verkort.
SP	<ul style="list-style-type: none"> - Deurwaarders en bewindvoerders niet langer commercieel, wordt publieke taak. - Maximale rente op kredieten wordt verlaagd.

Participatiewet

Er wordt veel over de Participatiewet gesproken, in de politiek en daarbuiten. Mensen die er een beroep op moeten doen, ervaren de wet als hard. Het huidige kabinet is begonnen om de ergste hardheden uit de wet te halen en er wordt nagedacht over het sociaal minimum en de toekomst van de wet.

2. Hervorming Participatiewet	
NSC	- In bredere zin moeten er middelen beschikbaar worden gesteld voor reparaties in wetten die uitkeringen regelen voor mensen die arbeidsongeschikt zijn (zoals de Participatiewet en WIA), ook om deze meer te laten aansluiten bij internationale verdragen (ILO).
VVD	- Overtredingen in de Participatiewet zouden ook met verplichte scholing kunnen worden gesanctioneerd.
GL-PvdA	- Verhogen bijstand conform advies sociaal minimum. - Op termijn moet een Bestaanszekerheidswet de Participatiewet vervangen. - Afschaffen van verplichte tegenprestatie, taaleis en zoektermijn jongeren en versoepeling van sollicitatie- en inlichtingenplicht.
PVV	
BBB	
D66	
PvdD	- Starten pilot met verschillende vormen van een basisinkomen.
SP	

Cijfers over armoede

Wie in Nederland valt onder de armoedegrens (dit jaar voor alleenstaanden op 1533 euro en voor stel met kind op 2498 euro) is volgens het kabinet arm. Dat zijn op dit moment 825 duizend mensen: mensen die bijstand of andere uitkeringen, werkende armen en dus ook 200.000 kinderen.

Toch minder armen?

Het gaat nú economisch wat minder goed in Nederland maar het aantal armen is lager dan ooit. Dit komt omdat het kabinet had afgesproken de armoede te halveren. Er is daarom veel geld beschikbaar gesteld om te voorkomen dat de armoede erger zou worden: er kwam een energietoeslag, het kindgebonden budget en de huurtoeslag zijn verhoogd. Zo is voorkomen dat de armoede toenam. Het zijn wel tijdelijke maatregelen. De vraag is dan ook: hoe kunnen we het bestaansminimum beter beschermen. Dat is nodig want een schommelend sociaal minimum heeft enorme effecten op de gezondheid en welzijn van burgers. Dit zorgt voor een grote sociale en economische schade.

Meer risico's

Het risico om in armoede te belanden is best groot. Mensen die het nét redden, is groter geworden. Dan hoeft er maar iets te gebeuren – zoals overlijden van een partner, scheiding, verlies van gezondheid – en dan redden mensen het niet meer. Het zijn gebeurtenissen die mensen overkomen en grote effecten hebben: 17 procent van de gescheiden vrouwen leeft onder de armoedegrens. Arbeidsongeschiktheid en ziekte leveren 20 procent risico op armoede op. Tel daarbij op dat de vergrijzing – en dus mantelzorgbehoefte – toeneemt waardoor mensen er zo maar 1100 euro in inkomen op achteruit kunnen gaan. Ook mensen die korter opgeleid zijn, mensen met een flexbaan of een laag inkomen lopen risico.

Waarom staat bestaanszekerheid zo in de schijnwerpers?

Het risico op bestaansonzekerheid is de afgelopen jaren groter geworden. Ook door het toeslagenschandaal is duidelijk wat dat betekent. Tel daarbij een energiecrisis op en het kan heel snel gaan. Er zit dus structureel iets verkeerd. Veel mensen leven in bestaansonzekerheid. De Commissie sociaal minimum aan de slag gegaan met de vraag wat hieraan gedaan kan worden en heeft veel aandacht gekregen. Dit zijn de aanbevelingen:

1. Er moet gewoon structureel meer geld bij. Dat lost slechts een deel van het probleem op.
2. Het inkomen moet veel voorspelbaarder zijn. Dat is nu zo door bijvoorbeeld het systeem van toeslagen.
3. De flexbanen (40%) moeten worden aangepakt worden omdat hierdoor het inkomen ook niet voorspelbaar

Ingewikkeld stelsel

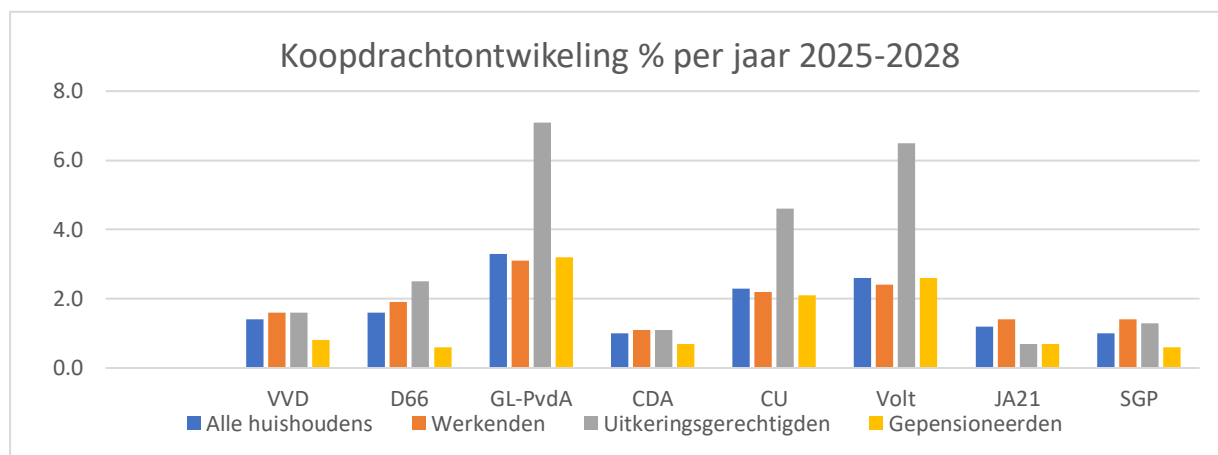
En dan het laatste onderwerp: een ingewikkeld stelsel. Hoe maken we dat stelsel minder complex zodat mensen zich kunnen richten op (vrijwilligers)werk en niet alleen maar bezig zijn met administratie om aan het werk te gaan en te blijven. Nu is het helaas voor grote groepen mensen met een uitkering zo dat werken niet loont. Wat stellen de partijen voor om dit makkelijker te maken, het is wat lastiger omdat het in verschillende wetten terug komt

3. Complexiteit stelsel – Werken moet lonen	
NSC	- Hervorming belastingstelsel, marginale druk lage en middeninkomens omlaag.
VVD	- Toewerken naar het afschaffen van het toeslagenstelsel.
GL-PvdA	<ul style="list-style-type: none"> - Toeslagenstelsel moet op termijn overbodig worden door te verhogen uitkeringen en inkomens en lagere lasten voor werkenden. - Afschaffen vierwekenzoektermijn jongeren onder de 27. - Toestaan van giften tot 2400 euro per jaar in de Participatiewet. - In het eerste jaar worden auto en huis niet meegerekend voor de vermogenstoets in de Participatiewet. - Recht op betekenisvol werk via basisbanen; banen voor mensen in de Participatiewet of Wajong die niet aan de slag komen op de reguliere arbeidsmarkt.
PVV	- Sociaal en beschut werk voor mensen met een arbeidsbeperking beschermen.
BBB	- Afschaffen alle toeslagen en vervangen door een belasting- en premievrij bedrag en/of negatieve belastingaanslag.
D66	<ul style="list-style-type: none"> - Verlaging van leeftijdsgrens voor maximumbedragen vrijwilligersvergoeding. - Iedere bijstandsgerechtigde de mogelijkheid geven om tijdelijk tot minimumloon te verdienen naast uitkering.
PvdD	<ul style="list-style-type: none"> - Terugdraaien versobering Wajong. - Recht op werk voor mensen met een arbeidsbeperking en een nieuw type sociale werkvoorziening (betekenisvol werk dicht bij huis).
SP	<ul style="list-style-type: none"> - Alle toeslagen moeten overbodig worden door voldoende inkomen of uitkering. - Afschaffen verplichte tegenprestatie in de Participatiewet. - Iedereen die wil werken, krijgt recht op werk en een passend inkomen.

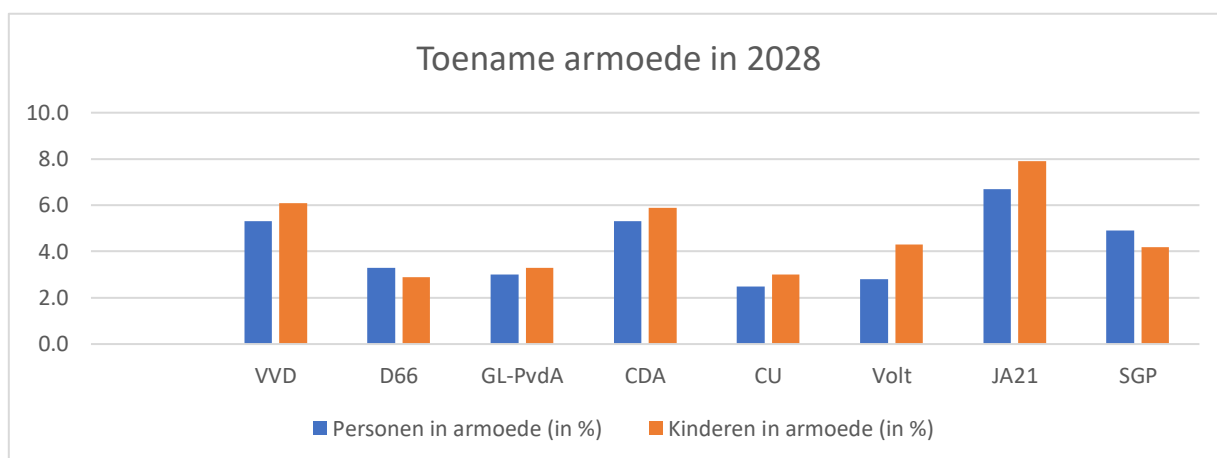
Doorrekening partijprogramma's

Er is meer bekend over wat de verschillende partijen van plan zijn. We kijken ook naar de doorrekeningen van het Centraal Planbureau (CPB). Niet alle partijen hebben hun plannen laten doorrekenen. Daarom komen niet alle partijen in de overzichten terug. Een aantal dingen valt op:

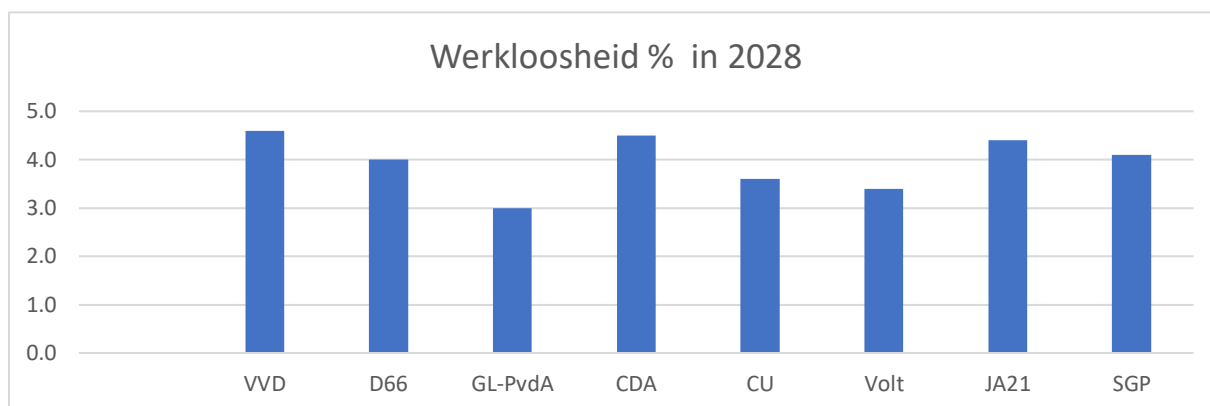
- Er bestaan tussen partijen grote verschillen in koopkracht voor mensen met een uitkering. Alle partijen doen wat aan de koopkracht van burgers. Bij sommige partijen gaan specifieke groepen er flink op vooruit. Hieronder is in het grijs de koopkrachtontwikkeling van mensen met een uitkering te zien. Vooral bij Groenlinks/PvdA, ChristenUnie en Volt gaan zij er sterk op vooruit.

- Er zijn belangrijke verschillen tussen partijen als het gaat om toe- of afname van armoede. Helaas neemt armoede toe onder alle partijen. Wel zijn er verschillen tussen de partijen in de mate waarin armoede in het algemeen (blauw) en armoede onder kinderen (oranje) toeneemt. Bij D66, Groenlinks/PvdA en ChristenUnie blijven de armoedecijfers tussen de 3 en 4 procent. Bij VVD, CDA en JA21 gaan deze cijfers naar de 6 procent en in sommige gevallen zelfs daarboven.

- Verschillen in werkloosheid. Werkloosheid is historisch gezien een belangrijke graadmeter voor de stand van de economie. De werkloosheidscijfers ontlopen elkaar niet veel, toch zijn er verschillen te zien tussen partijen als VVD en CDA aan de ene kant, met 4,5 procent werkloosheid en Groenlinks/PvdA, ChristenUnie en Volt aan de ander kant, met tussen de 3 en 3,5 procent.

- Overheidsschuld neemt onder alle partijen af, ondanks verschillen in investeringen in economie. Tot slot zien we dat ondanks investeringen in de economie van partijen die wat meer willen doen om mensen aan het werk te helpen en houden, zoals Groenlinks/PvdA en D66, de schuld niet wezenlijk verschilt (en zelfs juist iets meer afneemt) met partijen die daar minder in investeren, zoals de VVD. Investeren in de arbeidsmarkt lijkt dus juist te leiden tot een lagere staatsschuld.

